

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДЕПОЗИТНА ПОЛІТИКА» ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ

У статті розкриваються теоретичні підходи до визначення сутності депозитної політики та особливостей її формування у комерційному банку. Проаналізовано трактування вітчизняними вченими поняття «депозитна політика». Розкрито мету, завдання депозитної політики та її роль на макро- та мікроекономічному рівнях. Акцентовано увагу на зовнішніх (макроекономічних) та внутрішніх (мікроекономічних) факторах впливу на депозитну політику. Обґрунтовано принципи та етапи формування депозитної політики комерційного банку.

Ключові слова: депозитна політика, комерційний банк, мета, завдання, принципи, зовнішні фактори, внутрішні фактори, етапи формування.

Постановка проблеми. Ефективна та прибуткова діяльність комерційних банків неможлива без відповідного ресурсного забезпечення. залучення ресурсів комерційними банками є першочерговим завданням, необхідним для їх належного функціонування. Саме завдяки залученим ресурсам банківські установи здійснюють свої активні операції та послуги, наслідком яких є отримання доходу. Тому проблема ефективного та збалансованого формування ресурсної бази, необхідної для забезпечення стабільності, надійності та результативності банківської діяльності, є особливо актуальною.

Оскільки визначальною складовою залучених ресурсів комерційних банків є депозити, то для кожного банку необхідна розробка заходів щодо регулювання та оптимізації його відносин з клієнтами з приводу залучення коштів на депозитні рахунки. Ефективне управління процесом залучення цих зобов'язань потребує формування та реалізації депозитної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та методологічних засад розробки та виконання депозитної політики комерційних банків присвячено низку публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, серед українських дослідників можна виокремити наукові дослідження Т.Андрушківа, О.М.Бартош, О.В.Васю-ренка, Н.І.Версаль, А.П.Вожжова, В.С.Волохатої, Н.П.Дребот, О.А.Дмитрієвої, І.М.Мельникової, В.Кириленка, Н.О.Кожель, С.А.Кучеренко, Н.Сушко. Серед російських вчених слід відмітити праці Р.С.Курилова, О.І.Лаврушина, О.М.Маркової, А.М.Тавасієва, А.В.Тютюнника.

Незважаючи на наявність значної кількості наукових розробок, на сьогодні відсутній єдиний підхід до визначення сутності поняття «депозитна політика», особливостей її формування та механізму реалізації.

Формулювання цілей статті. Мета даного дослідження полягає в обґрунтуванні поняття «депозитна політика», її мети і завдань, а також особливостей формування у комерційному банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Депозитна політика є невід'ємною складовою механізму банківського менеджменту, оскільки саме вона визначає та регулює процес акумуляції вкладів та подальше їх спрямування в активні операції. Депозитна політика є складним економічним поняттям, тож в науковій літературі не існує єдиного підходу до розуміння її сутності.

Т. Андрушків [1, с. 4] пропонує розглядати депозитну політику як стратегію і тактику щодо залучен-

ня коштів вкладників та інших кредиторів і визначення найефективніших їх комбінацій.

М.В. Олексенко [9, с. 167] трактує депозитну політику як комплекс заходів з формування депозитного портфеля, а також багатоманітні форми та методи щодо реалізації на ринку депозитних вкладів.

В.С. Волохата [5, с. 40] під депозитною політикою банку пропонує розуміти систему управлінських рішень, програму дій або документ, що містить напрями діяльності банку в галузі проведення депозитних операцій.

Н.В. Тертична [10] трактує депозитну політику як комплекс заходів з формування депозитного портфеля, а також різноманітні форми та методи щодо реалізації конкурентних позицій на ринку депозитних послуг з метою забезпечення необхідних обсягів депозитних ресурсів.

На думку інших дослідників [4; 11], депозитна політика – це комплекс заходів банку з формування портфеля депозитних послуг, різноманітних форм і методів здійснення цих заходів, визначення його конкурентних позицій на даному сегменті ринку та забезпечення стійкості і надійності ресурсної бази.

На наш погляд, найбільш вдалими є визначення поняття «депозитна політика» І.М. Мельникової [6, с. 41]: це комплекс заходів щодо формування асортименту високоякісних депозитних послуг, різноманітних форм та методів залучення коштів з метою гарантування стійкості та надійності депозитної бази для забезпечення конкурентних переваг комерційного банку на фінансовому ринку. При цьому автором акцентується увага на необхідності завоювання комерційним банком конкурентних позицій на фінансовому ринку, оскільки конкурентна боротьба за потенційні депозитні кошти триває не тільки між банками, а й серед інших фінансових інститутів (страхових, інвестиційних компаній, пенсійних фондів тощо).

Значна кількість науковців пропонує розглядати депозитну політику комерційного банку як в широкому, так і вузькому значенні. Зокрема, С.А. Шульков [12] вважає, що діалектичний підхід до дослідження теоретичних і прикладних аспектів депозитної політики, її суб'єктивності та об'єктивності диктує необхідність розгляду їх в комплексі, а саме – як єдності протилежностей. Тому депозитну політику комерційного банку доцільно розглядати як складне явище: по-перше, у теоретичному і практичному аспектах; по-друге, на рівні макро- і мікроекономіки; по-третє, в широкому і вузькому значеннях слова.

У широкому розумінні депозитна політика визначається як стратегія і тактика банку при здійсненні ним діяльності щодо залучення ресурсів з метою повернення, а також при організації та управлінні депозитним процесом. Депозитну політику у вузькому розумінні переважно характеризують як стратегію і тактику банку в організації депозитного процесу з метою за-

© Стойка Вікторія Степанівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет», моб.тел.: 0665359212; e-mail: sv.s.uznu@gmail.com

безпечення його ліквідності. Таким чином, відповідно до першого підходу, депозитна політика являє собою систему управлінських рішень щодо регулювання депозитного процесу в банку в цілому, а згідно з другим – набір дій щодо залучення депозитних ресурсів та їх достатності для здійснення активних операцій.

З цих позицій пропонується розглядати і роль депозитної політики на макро- та мікрорівнях. На макроекономічному рівні депозитна політика має важливе значення для формування позичкового фонду. На мікроекономічному рівні, тобто на рівні конкретного комерційного банку, роль депозитної політики виявляється у забезпеченні стабільності та стійкості банку, його рентабельності, ліквідності і надійності, а також адекватності його діяльності потребам клієнтів.

Оскільки депозитна політика банку є елементом банківської політики, слід відмітити, що мета депозитної політики нерозривно пов'язана із загальними стратегічними цілями банку і узгоджується з ними. Загальною метою банківської політики є скорочення витрат, пов'язаних із залученням коштів, одержання прибутку від розміщення коштів вкладників, а також динамічний розвиток банку в напрямі збільшення обсягів і спектра послуг, що гарантує стабільність та зростання прибутку банку. Відповідно, головною метою депозитної політики є залучення якомога більшого обсягу грошових коштів за найменшою ціною. Досягнення цієї мети фактично означатиме створення необхідних передумов і для досягнення основної мети діяльності будь-якого комерційного банку – одержання максимального прибутку [11].

Кожен комерційний банк розробляє власну депозитну політику, виходячи зі стратегії та цілей власного розвитку. При цьому важливим є забезпечення достатньої кількості депозитних ресурсів для здійснення активних операцій, передусім кредитних, розширення спектру послуг із залучення ресурсів та посилення роботи з клієнтською базою, підвищення рівня кваліфікації банківських працівників, а також культури та якості обслуговування.

У контексті викладеного вище можна визначити такі завдання депозитної політики банку [7; 11]:

1. Одержання банківського прибутку або створення умов для отримання прибутку в майбутньому.
2. Забезпечення диверсифікованості суб'єктів депозитних операцій та сполучення різних форм депозитів.
3. Забезпечення взаємозв'язку та взаємної погодженості між депозитними операціями та операціями з надання позичок за строками і сумами депозитів та кредитних вкладень.
4. Збільшення частки термінових депозитів, що найбільшою мірою забезпечують підтримку ліквідності балансу банку.
5. Проведення маркетингових досліджень ринку банківських послуг.
6. Проведення гнучкої процентної політики.
7. Постійний пошук шляхів та заходів зменшення процентних витрат за залученими ресурсами з метою підвищення прибутку.
8. Розвиток банківських послуг та підвищення якості й культури обслуговування клієнтів.

Деякі дослідники, наприклад, О.І. Лаврушин [2, с. 125], виділяють головні правила, які є основою депозитних операцій і можуть бути використані під час розробки депозитної політики:

- депозитні операції організуються таким чином, щоб сприяти одержанню банківського прибутку чи створенню умов для одержання прибутку в майбутньому;

- у процесі організації варто забезпечувати розмаїтість суб'єктів депозитних операцій і сполучення різних форм депозитів;

- під час здійснення банківських операцій необхідно забезпечувати взаємозв'язок і взаємоузгодженість між депозитними операціями й операціями щодо видачі позичок за термінами і сумами депозитів і кредитних вкладень;

- особлива увага в процесі організації депозитних операцій має приділятися терміновим депозитам, що найбільшою мірою забезпечують підтримку ліквідності балансу банку;

- під час організації депозитних операцій банк повинен прагнути до того, щоб резерви вільних (не залучених в активні операції) засобів на депозитних рахунках були мінімальні;

- варто вживати заходів щодо розвитку банківських послуг і підвищення якості й культури обслуговування клієнтів, що сприяє залученню депозитів.

При розробці депозитної політики комерційного банку необхідно також враховувати зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на неї. Слід зазначити, що серед науковців відсутній єдиний підхід стосовно класифікації цих груп факторів. Зокрема, Т. Андрушків [1], І. Барилюк [3] та С.І. Співак [11] до зовнішніх факторів відносять макроекономічні, тобто стан ринку, на якому функціонує банк, ризики, рівень інфляції, конкуренція, попит на банківські послуги тощо, а до внутрішніх – мікроекономічні, під якими розуміють прибутковість, ліквідність, розширення клієнтури, завоювання нових ринків, упровадження нових видів операцій тощо.

В. Кириленко [7] під зовнішніми факторами розуміє такі, які впливають на всі банки, а під внутрішніми – такі, які впливають на роботу конкретного банку. Тому до першої групи дослідник відносить стан фінансового ринку, рівень інфляції, ризики, попит на банківські послуги, рівень банківської конкуренції, політику Національного банку України, регіональну специфіку діяльності банку, стан соціального середовища. Внутрішніми факторами В. Кириленко вважає стабільність депозитів, спектр банківських послуг, цінову політику, клієнтуру банку, кваліфікацію і досвід персоналу банку та обсяг витрат банку на реалізацію депозитної політики.

Схожою є класифікація факторів впливу на депозитну політику Н.В. Тертичної [10]. До зовнішніх автор відносить державну політику щодо розвитку банківської сфери, рівень інфляції та процентних ставок за депозитами, рівень розвитку банківської системи та системи кредитно-фінансових інститутів, ступінь довіри вкладників до банківських установ, демографічні фактори. До внутрішніх – асортимент депозитних продуктів, наявність філійної мережі, спеціалізацію банку і склад його клієнтів, рівень кваліфікації персоналу.

О.М. Бартош [4] також дотримується класифікації факторів впливу на депозитну політику на зовнішні та внутрішні. При цьому до першої групи вчена відносить облікову ставку Національного банку України, норматив обов'язкового резервування, конкуренцію банків, податкове законодавство, економічні нормативи діяльності банку, систему гарантування вкладів, стан і тенденції розвитку фінансового ринку, збільшення доходів населення. До другої групи – розвиток банківських технологій, рівень відсоткових ставок, універсалізацію банку.

На наш погляд, кожна розглянута класифікація є правильною, а перелік факторів є схожим. Таким чином, при розробці депозитної політики слід враховувати як осо-

близькості впливу факторів макrorівня, тобто зовнішнього середовища, в якому функціонує банк, та суб'єктів, з якими він взаємодіє, так і факторів мікрорівня, які характеризують внутрішнє середовище банку та стратегію його розвитку.

Розробка депозитної політики комерційного банку базується на таких принципах [4; 5; 8]:

- адекватності депозитної політики попиту на фінансові ресурси;
- відповідності депозитної політики діяльності з формування ресурсів;
- оптимальності та ефективності депозитної політики;
- орієнтованості на клієнта і активний маркетинг;
- технологічності ресурсних операцій;
- гнучкості депозитної політики;

- документарності депозитних операцій;
- диференційованості депозитної політики.

Дотримання цих принципів дозволяє сформувавши ефективну депозитну політику комерційного банку та сприяє досягненню її кінцевої мети.

Механізм формування депозитної політики включає низку етапів, які спрямовані на виконання мети і завдань, що стоять перед банком (таблиця 1). Кожен з етапів безпосередньо пов'язаний з іншими і є обов'язковим для формування оптимальної депозитної політики і правильної організації депозитного процесу.

У процесі розробки механізму депозитної політики банку беруть участь різні структурні підрозділи, зокрема: відділи маркетингу, менеджменту, обліково-операційний

Таблиця 1. Етапи формування депозитної політики комерційного банку [4, с. 100]

Характеристика етапів	Основні орієнтири
Постановка цілей і визначення основних завдань депозитної політики	Діяльність орієнтована на залучення оптимального обсягу грошових коштів (за строками і валютами), необхідного і достатнього для роботи на фінансових ринках за умови забезпечення мінімального рівня витрат.
Виділення відповідних підрозділів і розподіл повноважень співробітникам банку	Орієнтована на визначення підрозділів банку, за якими закріплені завдання щодо залучення депозитів (відділ маркетингу) і функції щодо обслуговування депозитних операцій (депозитний, обліково-операційний відділи).
Розробка відповідних процедур залучення ресурсів	Визначені конкретні схеми, заходи, які використовують інструменти маркетингу для залучення грошових коштів юридичних і фізичних осіб шляхом прямої чи прихованої реклами або пропаганди.
Організація контролю і управління в процесі здійснення депозитних операцій	Завданням контролю є уникнути або зменшити ризики, які виникають при депозитних операціях. Депозити розглядаються як самостійний об'єкт управління і джерело підвищення ефективності роботи банку.

відділ, депозитний відділ, робота яких орієнтована на залучення коштів на умовах повернення, строковості та платності. Якісно розроблена депозитна політика, що має максимально задовольняти різноманітні цільові потреби клієнтів шляхом розробки і впровадження модифікацій окремих депозитів, передбачає встановлення детально обміркованих параметрів депозитних продуктів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Депозитна політика являє собою концепцію організації депозитних відносин комерційного банку з клієнтами, головною метою якої є залучення якомога більшого обсягу грошових коштів за найменшою ціною. Кінцевим результатом реалізації депозитної полі-

тики має стати забезпечення стабільності та надійності, а також рентабельності, прибутковості та ліквідності банківської установи. При розробці депозитної політики комерційного банку необхідно враховувати стратегію і тактику щодо організації процесу залучення коштів, а також комплекс конкретних завдань, необхідних для належного його виконання. Кожен комерційний банк розробляє депозитну політику відповідно до стратегії і напрямів власної діяльності. При цьому необхідно враховувати мету та джерела залучення грошових коштів, період, на який планується залучення ресурсів, їх вартість, а також результат, який очікується досягти від поповнення депозитних вкладів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушків Т. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення /Т.Андрушків //Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2012. – Випуск 17. – С. 3–14.
2. Банковское дело: учебник / под ред. О.И. Лаврушина. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 576 с.
3. Барилюк І. Збалансована система показників – основа стратегічного управління ресурсним потенціалом банківських установ /І.Барилюк //Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 147–153.
4. Бартош О.М. Депозитна політика банку та основні етапи її формування /О.М.Бартош //Вісник УБС НБУ. – 2008. – № 3. – С. 97–101.
5. Волохата В.Є. Роль депозитної політики в управлінні ресурсами банку /В.Є.Волохата //Вісник НТУ «ЧП». – 2012. – № 58 (964). – С. 38–46.
6. Мельникова І.М. Маркетингові аспекти формування депозитної бази комерційного банку /І.М.Мельникова // Банківська справа. – 2005. – № 3. – С. 40–43.
7. Кириленко В. Депозитна політика комерційного банку /В.Кириленко //Банківська справа. – 2005. – № 2. – С. 29–35.
8. Курилов Р.Е. Оптимизация ресурсной политики коммерческого банка в условиях кризиса: диссерт. ... канд. экон. наук: 08.00.10 / Р.Е. Курилов. – Москва, 2009. – 178 с.
9. Олексенко М.В. Депозитна політика комерційних банків України на сучасному етапі /М.В.Олексенко //Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 4 (16). – С. 166–171.
10. Тертична Н.В. Удосконалення механізму формування депозитної політики комерційних банків України [Електронний ресурс] / Н.В. Тертична. – <http://archive.nbuv.gov.ua>. – Назва з екрана.
11. Співак С.І. Депозитна політика комерційних банків [Електронний ресурс] / С.І. Співак. – <http://archive.nbuv.gov.ua>. – Назва з екрана.
12. Шульков С.А. Депозитная политика и ее роль в обеспечении устойчивости коммерческого банка /С.А.Шульков. – Саратов, 2001. – 178 с.

Одержано 14.09.2014 р.